

Bathhouse of Mohammad Khan Dashti's Castle of Khormouj City, Bushehr

Houshang Rostami¹ , Mehrdad Parsaei Borazjani²

Abstract

Mohammad Khan Dashti, the son of Haji Khan and the grandson of Jamal Khan, was a ruler of the Dashti in Bushehr. He was born in 1246 AH in Shunbeh. This Khan of the Dashti constructed a government building, a qanat, a castle, and his own palace in Khormoj. The fort he built had four walls and four castles. Next to the fort, he also built a bathhouse, which was destroyed and razed to the ground in the 1980s. In this article, the authors will discuss the Khormoj bathhouse, which was discovered after archaeological excavations.

Keywords: Khormoj; Bathhouse; Qajar; Mohammad Khan Dashti; Jamal Khan Dashti.



¹ Tissaphernes Archaeological Research Group, Tehran, Iran (Corresponding Author).  rostami.houshang@gmail.com

² MA in Archaeology, Bushehr, Iran.

Article info: Received: 4 October 2024 | Accepted: 4 December 2024 | Published: 1 January 2025

Citation: Rostami, Houshang; Parsaei Borazjani, Mehrdad. (2025). "Bathhouse of Mohammad Khan Dashti's Castle of Khormouj City, Bushehr". *Sinus Persicus*, Vol. 2 (3): 109-123.

<https://doi.org/10.22034/sp.2024.490208.1016>

Introduction

Mohammad Khan, the son of Haji Khan-was a ruler of the Dashti in Bushehr. He embarked on several building projects, including a government building, aqueducts, castles, and a ruling palace in Khormoj. The fortress or castle that he built had four walls, four castles, an inner courtyard, a central building, and a number of guardhouses and stables (Eghtdari, 1969: 213 and 218). Next to this structure, a bathhouse was also built, which was destroyed and razed to the ground in the 1980s.

The Mohammad Khan Dashti Castle is located in the city of Khormoj, Dashti County, Bushehr Province. The place is located between the Khormoj Mountains in the north and the Khaki (Khako) Mountains in the southeast, part of the Zagros Mountain Range (Geographical Dictionary of Settlements of the Islamic Republic of Iran, 1989: Vol. 111: 43). The geographical coordinates of the site: 39 R 539740.78 and N 3169912.76. Before its destruction in the 1980s, the Mohammad Khan Dashti Castle was a complex consisting of a tower and rampart, a multi-story and luxurious building with separate interiors and facilities such as a guardhouse, a stable, and a private bathhouse. This structure was built in the middle of the Qajar era by order of Muhammad Khan Dashti and by architects from Shiraz and Isfahan, and later new sections were added to it by Jamal Khan.

Archaeological Excavation

A 2x2 meter trench named T. KH 1 was dug in the southwest of the site. After removing the topsoil to a depth of 2cm from the southern parts of the trench,

a hard and solid structure was encountered that was very difficult to excavate. To find out how far this hard structure continued, the entire pit was excavated and cleaned to a depth of 2 cm, and it became clear that this hard and solid structure covered the entire surface of the trench.

Archaeological excavations continued north of the first quadrangular room to a depth of 1.40 meters, and an octagonal architectural structure was found in this section. Excavations continued in the northern space of the octagonal structure to a depth of 1.40 meters, and a quadrangular room was also revealed in this section. This room also measures 2.71x2.67 meters, with three ledges built in the north, east, and west, which were covered with Sarooj. The floor of this room was also higher than the main floor, with three depressions of the same size. These three depressions were shoe racks, the upper part of which was destroyed due to the collapse of the roof during the demolition of the structure. The ledges of this room were also severely damaged, and the covering of the ledges and walls was collapsing. Shoe racks number 1 measures 26x33 cm, shoe racks number 2 measures 26x34 cm, and shoe racks number 3 measures 22x30 cm.

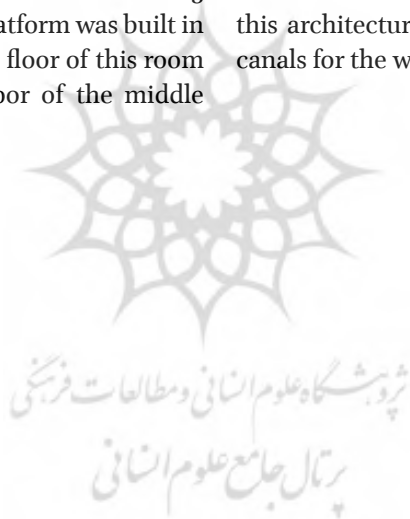
Conclusion

Archaeological excavations in the bathhouse of Mohammad Khan Dashti Castle led to the discovery of 18 architectural structures. The Khormoj bathhouse in Bushehr has the following main spaces: Entrance, vestibule (Hashti), cloakroom (Sarbineh), intermediate space (Mian-dar), hot chamber (Gram Khaneh),

alcove (Shah Neshin), hot water pool (Khazineh), and large topped stove (tūn). When entering the Khan Dashti bathhouse, they passed through an entrance and entered a vestibule, and without a connecting corridor between the entrance vestibule and cloakroom, they entered cloakroom from the vestibule. The cloakroom section is located between the bathhouse entrance and the hot water pool. After passing through the vestibule, they entered Sarbineh, a section with 4 seating platforms that are higher than the floor level, and three decorated ledges at three corners of each of the seating platforms, each of which has 3 shoe racks.

There is also a room that also has 3 ledges and a seating platform was built in its southwest part. The floor of this room is the same as the floor of the middle

part of the Sarbineh. An octagonal pond was built in the middle of the Sarbineh section with a fountain in the middle. The Khazineh is located in the northern part of the bathhouse. A short ladder was probably used to enter this section. The Khazineh was built in a square shape and in its northern part a round space was built, which was the bathhouse's large topped stove (tūn) and the heat was transferred there from the space below and the bath water was heated. Two architectural spaces were built on both sides of Khazineh. The first space, which was on the left side of Khazineh, is a rectangular space with a ledge built on its southern side. In the northern part of this architectural space, there were also canals for the water to pass through.





گرمابه قلعه محمدخان دشتی خورموج بوشهر

هوشنگ رستمی^۱ , مهرداد پارسایی برازجانی^۲

چکیده

محمد خان حاجی خان جمال خان دشت حاکم دشتی در بوشهر بود. او در سال ۱۲۴۶ قمری در سُبُه زاده شد. این خان دشتی به ساخت عمارت حکومتی، قنات، قلعه و بنای کاخ حکمرانی خود در خورموج پرداخت. دژی که او ساخت چهار حصار و چهار قلعه داشت. در کنار دژ، گرمابه‌ای نیز ساخت که این گرمابه در سال‌های دهه ۱۳۶۰ خورشیدی ویران و با خاک یکسان شده بود. نویسندگان در این مقاله به گرمابه خورموج خواهند پرداخت که از پس کاوش‌های باستان‌شناسی از دل خاک بیرون آمد.

واژه‌های کلیدی: خلیج فارس، بوشهر، خورموج، گرمابه، قاجار.



^۱. دکتری باستان‌شناسی دانشگاه مازندران و گروه پژوهشی باستان‌کاوی تیسافرن، تهران، ایران (نویسنده مسئول).  rostami.houshang@gmail.com

^۲. کارشناسی ارشد باستان‌شناسی، بوشهر، ایران.

مشخصات مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۷/۱۳ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۹/۱۴ | تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۱۲

استناد: رستمی، هوشنگ؛ پارسایی برازجانی، مهرداد. (۱۴۰۳). "گرمابه قلعه محمدخان دشتی خورموج بوشهر"، سینوس پرسیکوس، سال ۲، شماره ۳: ۱۰۹-۱۲۳.

<https://doi.org/10.22034/sp.2024.490208.1016>

مقدمه

سال‌های دهه ۱۳۶۰، مجموعه‌ای شامل برج و بارو، عمارتی چند طبقه و مجلل با اندرونی مجزا و تأسیساتی همچون قراول‌خانه، آخور و گرمابه اختصاصی می‌شد. این سازه در میانه عهد ناصری به دستور محمدخان دشتی و توسط معمارانی از شیراز و اصفهان ساخته شده بود و سپس تر بخش‌های تازه‌ای را جمال‌خان به آن افزود.

این گرمابه در دهه ۱۳۶۰ خورشیدی ویران و با خاک یکسان شده بود و محوطه در سال‌های گوناگون محل انباشت مصالح ساختمان و سنگ‌فرش‌های خیابان و ماسه‌ها و شن‌ها و پسماندهای سیمانی شده بود.

کاوش و خواناسازی این گرمابه در مهرماه ۱۴۰۲ آغاز شد. گروه کاوش رویکرد کاوش ارگانیک و برای خواناسازی بخش‌های گوناگون گرمابه قلعه محمدخان دشتی، کاوش باستان‌شناسی خود را آغاز کرد. با توجه به اینکه، محوطه در طی سال‌های گوناگون محل انباشت مصالح ساختمان و سنگ‌فرش‌های خیابان و ماسه‌ها و شن‌ها و پسماندهای سیمانی و چیزهایی از این دست بود، در نخستین گام سطح محوطه از موارد یادشده پاک‌سازی شد و هر آنچه سطح محوطه را پوشانده بود، به بیرون از محوطه منتقل شد.

در ادامه برای کاوش باستان‌شناختی پس از بررسی‌های بسیار درباره جایابی گمانه‌های باستان‌شناختی، دو گمانه یکی در جنوب‌غربی محوطه و دیگری در شمال‌شرقی محوطه زده شد. گمانه نخست T. KH 1 و گمانه دوم T. KH 2 نامیده شد.

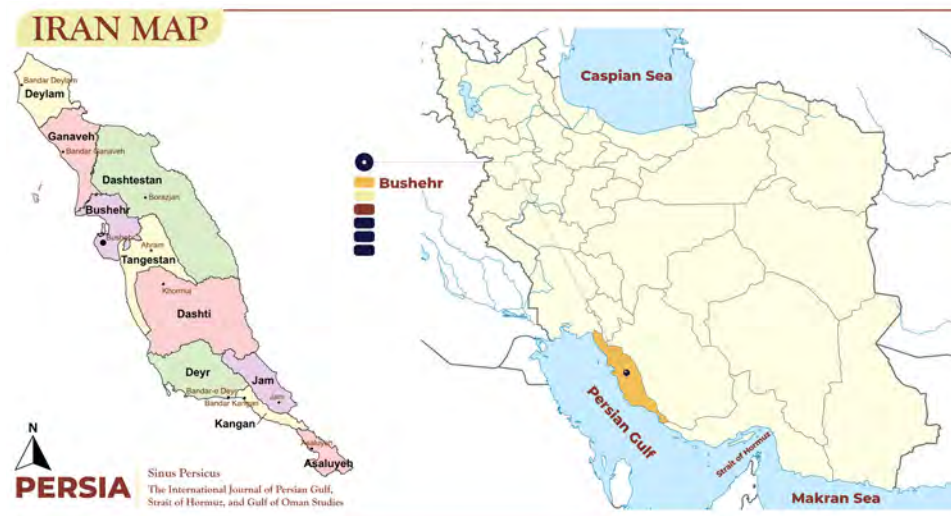
کاوش باستان‌شناسی

گمانه‌ای در اندازه ۲×۲ متر با نام T. KH 1 در جنوب‌غربی محوطه زده شد که پس از

کاوش‌ها و پژوهش‌های باستان‌شناسی از سال‌های دور در کرانه‌های خلیج فارس انجام شده است و دستاوردهای ارزنده‌ای از دوره‌های گوناگون به دست آمده است (برای نمونه بنگرید به Rahbar, 2023a; 2023b; Hozhabri et al., 2024; Aryamanesh, 2024; Rahbar, 2024). به تازگی نیز در خورموج در استان بوشهر کاوش باستان‌شناختی انجام شد که در این مقاله به آن پرداخته می‌شود.

قلعه محمدخان دشتی بنایی متعلق به دوره قاجار و سلسله خان‌های دشتی است. محمد خان حاجی خان جمال خان دشت حاکم دشتی در بوشهر بود. محمدخان فرزند حاجی خان در سال ۱۲۴۶ قمری در قریه شنبه زاده شد (جلال‌پور، ۱۳۸۹: ۴۲). از کارهای او ساخت عمارت حکومتی، ساخت قنات‌ها، قلعه‌ها و بنای کاخ حکمرانی خود در خورموج بود. دژ یا قلعه‌ای که او ساخت چهار حصار و چهار قلعه و یک اندرونی و یک عمارت مرکزی و شماری قراول‌خانه و آخور داشت (اقتداری، ۱۳۴۸: ۲۱۳ و ۲۱۸). در کنار این سازه، گرمابه‌ای نیز ساخته شده بود که این گرمابه در سال‌های دهه ۱۳۶۰ خورشیدی ویران و با خاک یکسان شده بود.

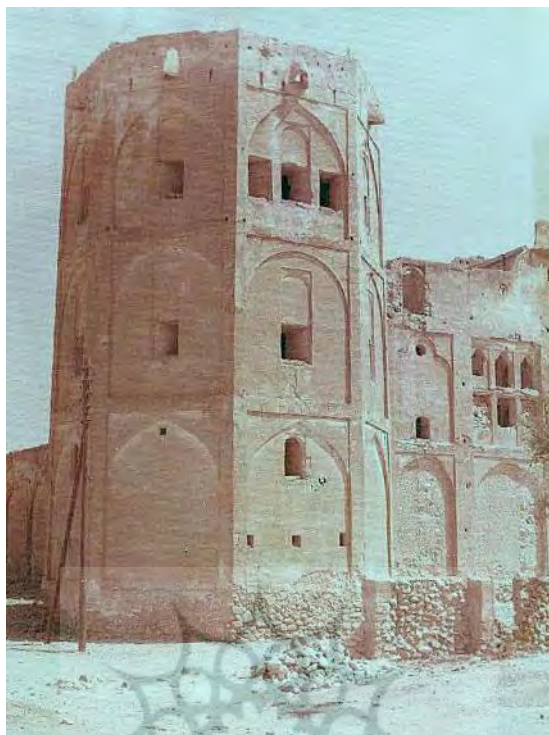
قلعه محمدخان دشتی در شهر خورموج شهرستان دشتی استان بوشهر جای دارد. خورموج در میان کوه‌های خورموج در شمال و خاکی (خاکو) در جنوب‌شرقی، از رشته‌کوه‌های زاگرس قرار گرفته است. (فرهنگ جغرافیایی آبادی‌های کشور جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۸: ج ۱۱۱: ۴۳). مختصات جغرافیایی محوطه (UTM): Zone: 39 R Easting: 3169912.76 Northing: 539740.78 است. قلعه محمدخان دشتی تا پیش از تخریب طی



تصویر ۱. ایران و موقعیت محوطه گرمابه قلعه محمدخان دشتی در شهرستان خورموج استان بوشهر
 Fig. 1. Map of Iran and Bathhouse of Mohammad Khan Dashti's Castle of Khormouj City
 (Adapted by Sinus Persicus from a Map from Wikimedia Commons under a Creative Commons Licence CC BY-SA 4.0)

این ساختار سخت و محکم همه سطح گمانه را فراگرفته است. سرتاسر گمانه در راستای دیوار نمایان شده به سوی شمال کاوش شد که انباشت آوار شامل سنگ‌های درشت همچنان وجود داشت. کفی در عمق ۱/۴۰ متری نمایان شد و سپس اتاقی چهارگوش پدیدار شد.

برداشتن خاک سطحی به عمق ۲ سانتی‌متر از بخش‌های جنوبی گمانه به ساختاری سخت و محکم برخورد شد که کاویدن آن بسیار سخت بود. برای پی بردن به اینکه این ساختار سخت تا کجا ادامه پیدا کرده است، همه گمانه تا ۲ سانتی‌متر کاوش و پاکسازی شد و روشن شد که



تصویر ۲. برج جنوبی قلعه محمدخان دشتی

Fig. 2. The Southern Tower of Mohammad Khan Dashti Castle

شناسایی شد. اندازه این اتاق $۲/۸۱ \times ۲/۸۲$ متر است.

کاوش باستان‌شناسی در شمال اتاق چهارگوش نخست، تا عمق $۱/۴۰$ متری ادامه پیدا کرد و ساختار معماری هشت‌گوش در این بخش به‌دست آمد. کاوش در فضای شمالی ساختار هشت‌گوش تا عمق $۱/۴۰$ متری ادامه پیدا کرد و اتاقی چهارگوش نیز در این بخش نمایان شد. این اتاق نیز در اندازه $۲/۶۷ \times ۲/۷۱$ است که ۳ تاقچه در شمال و شرق و غرب آن ساخته شده بود که با ملات ساروج پوشیده شده بود. کف این اتاق نیز بالاتر از کف اصلی بود که سه فرورفتگی به یک اندازه ساخته شده بود. این سه فرورفتگی همانا کفش‌کن‌هایی بوده‌اند که بخش بالایی آن به‌دلیل فروریختن سقف

پهنای دیوارهای اتاق ۸۰ سانتی‌متر در بیشترین حد خود بود. این اتاق چهارگوش در اندازه $۲/۴۶ \times ۲/۶۶$ متر بود که سه تاقچه در دیوارهای آن ساخته شده بود. اندازه تاقچه دیوار شمالی و جنوبی ۱۰۰ سانتی‌متر و اندازه تاقچه دیوار غربی ۱۰۷ سانتی‌متر بود.

با توجه به نمایان شدن ورودی اریب به سوی جنوب، در ادامه دیوار نمایان شده به سوی جنوب کاوش باستان‌شناختی انجام شد که انباشت آوار شامل سنگ‌های درشت همچنان وجود داشت که همگی آنها به بیرون از محوطه منتقل شد. در این ساختار معماری چهارگوش نیز کاوش تا عمق $۱/۴۰$ متری ادامه پیدا کرد و تاقچه‌ای کمابیش سالم در جنوب و نیز تاقچه‌ای در غرب و نیز تاقچه‌ای در شمال



تصویر ۳. نمایی از محوطه پیش از آغاز کاوش‌های باستان‌شناسی (عکس: شاهین آریامانش)
Fig. 3. View of the Site before the Start of Archaeological Excavations (Photo: Shahin Aryamanesh)

و غرب آن ساخته شده بود. این اتاق دربردارنده تزیینات معماری بود که آسیب فراوانی به آن وارد شده بود. کف این اتاق نیز بالاتر از کف اصلی بود که سه فرو رفتگی به یک اندازه ساخته شده بود. این سه فرو رفتگی، کفش‌کن‌هایی بوده‌اند که بخش بالایی آن به‌دلیل فرو ریختن سقف هنگام ویران کردن سازه، فرو ریخته و ویران شده بودند. همچنین به تاقچه‌های این اتاق آسیب فراوانی وارد شده بود و پوشش تاقچه‌ها و دیوارها در حال فرو ریختن بود. اندازه تاقچه جنوبی ۱ متر در ۱۶ سانتی‌متر است و اندازه تاقچه جنوب غربی ۱/۲۰ متر در ۲۰ سانتی‌متر است. کفش‌کن شماره ۱ در اندازه ۴۰ در ۴۲ سانتی‌متر، کفش‌کن شماره ۲ در اندازه ۳۸ در ۴۵ سانتی‌متر و کفش‌کن شماره ۳، در اندازه ۳۸ در ۴۵ سانتی‌متر است. کاوش در فضای شمالی ساختار معماری

هنگام ویران کردن سازه، ویران شده بودند. به تاقچه‌های این اتاق نیز آسیب فراوانی وارد شده بود و پوشش تاقچه‌ها و دیوارها در حال فرو ریختن بود. کفش‌کن شماره ۱، در اندازه ۲۶ در ۳۳ سانتی‌متر، کفش‌کن شماره ۲، در اندازه ۲۶ در ۳۴ و کفش‌کن شماره ۳ در اندازه ۲۲ در ۳۰ سانتی‌متر است.

بخش میانی شامل ساختار معماری شماره ۵ است. کاوش در این بخش تا کف ادامه پیدا کرد. این بخش به‌صورت هشت‌گوش ساخته شده بود و در میان آن یک حوض هشت‌گوش نیز ساخته شده بود. فواره‌ای سنگی درون حوض ایجاد شده بود. هر کدام از اضلاع این حوض یک متر است. کاوش در فضای جنوبی ساختار معماری شماره ۵ انجام شد. در این بخش اتاق چهارگوش پیدا شد که ۲/۷۱×۲/۷۷ اندازه آن بود. در این اتاق نیز ۳ تاقچه در جنوب و شرق



تصویر ۴. کاوش در تاشه T. KH ۱ (عکس: شاهین آریامانش)
Fig. 4. Excavation in the T. KH 1 Trench (Photo: Shahin Aryamanesh)

به ۳ قسمت مربع شکل وارد می شد. ساختار معماری شماره ۱۳ به صورت مستطیل شکل ساخته شده بود. در دیوار شمالی این بخش راه آب جاسازی شده بود که آب از آنجا می گذشت. در دیوار جنوبی نیز تاقچه ای قرار داشت و در دیوار شرقی آن با یک پله به فضای دیگری می رسید. اندازه این ساختار معماری ۲/۳۱×۵/۲۱ متر است.

کاوش در بخش شمالی فضای میانی انجام شد. در این بخش ساختاری معماری به صورت چهارگوش ساخته شده بود که در دو سوی شرقی و غربی آن دو تاقچه پدید آمده بود. اتاق به دو بخش تقسیم شده بود. بخش نخست دربردارنده حوض مستطیل شکل سنگی بود. بخش دوم شامل سکویی بود که با آجرهایی چهارگوش کف سازی شده بود. اندازه این ساختار ۲/۶۸ در ۲/۵۱ متر است. سکو نیز در اندازه ۲/۶۸ متر در ۹۶ سانتی متر

شماره ۵ انجام گرفت. در این بخش اتاق چهارگوش در اندازه ۲/۷۸×۲/۶۳ به دست آمد. در این اتاق ۳ تاقچه در شمال و شرق و جنوب آن ساخته شده بود. کف این اتاق بالاتر از کف اصلی بود که سه فرورفتگی به یک اندازه ساخته شده بود. این سه فرورفتگی همانا کفش کن هایی بوده اند که بخش بالایی آن به دلیل فروریختن سقف هنگام ویران کردن سازه، فروریخته و ویران شده بودند. کفش کن شماره ۱ در اندازه ۲۶ در ۳۲ سانتی متر، کفش کن شماره ۲ در اندازه ۲۵ در ۴۷ سانتی متر و کفش کن شماره ۳ در اندازه ۲۳ در ۲۸ سانتی متر است.

ساختار معماری شماره ۷ به صورت مستطیل ساخته شده بود. در بخش میانی این ساختار معماری، ۳ قسمت مربع شکل ایجاد شده بود. همچنین در دیوار شمالی این بخش راه آب جاسازی شده بود که آب از راه تنبوشه ای عمودی



تصویر ۵. کاوش در تاشه T. KH ۱ (عکس: شاهین آریامنش)
Fig. 5. Excavation in the T. KH 1 Trench (Photo: Shahin Aryamanesh)



تصویر ۶. کاوش‌های باستان‌شناختی به نمایان شدن ساختار معماری چهارگوش انجامید (عکس: شاهین آریامنش)
Fig. 6. Archaeological Excavations Revealed the Quadrangular Architectural Structure (Photo: Shahin Aryamanesh)

است. اندازه بیرونی حوض ۱/۱۸ متر در ۸۷ سانتی‌متر است و اندازه درونی حوض ۱/۰۳ متر در ۷۱ سانتی‌متر است. ساختار معماری شماره ۱۴ به صورت مستطیل شکل ساخته شده بود که ورودی به آن از بخش میانی یعنی ساختار معماری شماره ۱۲ بود. پلکانی برای وارد شدن به این بخش وجود نداشت. در بخش شرقی آن، فضایی گرد ساخته



تصویر ۷. دالان نمایان شده در ساختار معماری شماره ۹ (عکس: شاهین آریامنش)
Fig. 7. The Corridor Revealed in the Architectural Structure Number 9 (Photo: Shahin Aryamanesh)

ساختار معماری شماره ۱۵ دقیقاً قرینه ساختار معماری شماره ۱۳ بود که به صورت مستطیل شکل ساخته شده بود. در دیوار شمالی تاقچه‌ای قرار داشت و در دیوار شرقی آن با یک پله به فضای دیگری می‌رسید. اندازه این ساختار معماری ۵/۲۸ در ۱/۶۴ متر است. ساختار

شده بود. همچنین در دیوار شمالی و جنوبی و شرقی این بخش راه آب جاسازی شده بود که آب از آنجا وارد این بخش می‌شد. مساحت این ساختار معماری ۱۰/۷۲ مترمربع است. اندازه دیوارهای آن ۲/۷۸×۳/۸۵ متر است و مساحت بخش دایره‌ای آن یا همان تون، ۱/۳۵ متر است.



تصویر ۸. تزیینات معماری (عکس: شاهین آریامنش)
Fig. 8. Architectural Decorations (Photo: Shahin Aryamanesh)

معماری شماره ۱۶ به صورت مستطیل ساخته شده بود که در دیوار شمالی و جنوبی و شرقی آن، راه‌های آبی جاسازی شده بود. این بخش ۴/۷۴ متر در ۲/۳۰ متر است.

معماری شماره ۱۶ به صورت مستطیل ساخته شده بود که در دیوار شمالی و جنوبی و شرقی آن، راه‌های آبی جاسازی شده بود. این بخش ۴/۷۴ متر در ۲/۳۰ متر است.

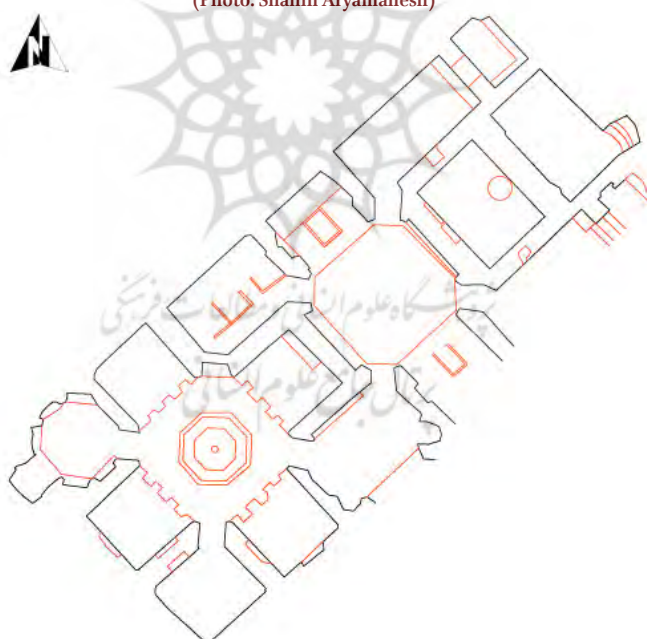
برآیند

کاوش‌های باستان‌شناسی در گرمابه قلعه محمدخان دشتی خورموج بوشهر، به نمایان شدن ۱۸ ساختار معماری انجامید. گرمابه خورموج بوشهر، به ترتیب دارای فضاهای اصلی شامل بخش‌های ورودی، هشتی، سربینه، میان‌در، گرم‌خانه، صفه شاه‌نشین، خزینه و گلخن است. هنگام درآمدن به گرمابه خان دشتی، از یک سردر ورودی گذشته و به یک فضای هشتی درمی‌آمدند و بدون اینکه راهروی ارتباطی میان هشتی ورودی و سربینه باشد، از فضای هشتی وارد سربینه می‌شدند. بخش سربینه میان ورودی گرمابه و گرم‌خانه قرار

ساختار معماری شماره ۱۸ قرینه ساختار معماری شماره ۱۶ بود که به صورت مستطیل ساخته شده بود. برای ورود به ساختار معماری شماره ۱۸ باید از ساختار معماری شماره ۱۵ گذشت. این ساختار معماری به صورت مستطیل ساخته شده بود که در دیوار شمالی و شرقی آن، راه‌های آبی جاسازی شده بود. با توجه به ویران شده بخش جنوبی این ساختار هنگام ساخت‌وساز پی ساختمان جنوبی محوطه، دیوار جنوبی این بخش از میان رفته بود اما با توجه به قرینگی این ساختار با ساختار معماری شماره ۱۶، به احتمال در دیوار جنوبی این بخش راه آب جاسازی شده بود که آب از این آبراهه‌ها به



تصویر ۹. گرمابه قلعه محمدخان دشتی پس از کاوش در کنار قلعه (عکس: شاهین آریامانش)
Fig. 11. The Bathhouse of Mohammad Khan Dashti Castle after Excavation Next to The Castle
(Photo: Shahin Aryamanesh)



تصویر ۱۰. نقشه گرمابه قلعه محمدخان دشتی
Fig. 2. Plan of the Bathhouse of Mohammad Khan Dashti Castle

دارد. پس از گذر از فضای هشتی به سربینه وارد می‌شدند. ، بخش سربینه ۴ سکوی نشیمن دارد که از سطح کف سربینه بالاتر است و در سه گوشه از هر یک از سکوه‌ای نشیمن، سه تاقچه با

شمال خزینه، آبراهه‌هایی ساخته شده بود تا آب به خزینه وارد شود. در بخش جنوبی خزینه نیز، سوراخی برای برون‌رفت آب از آنجا ساخته شده بود. در دو سوی خزینه دو فضای معماری ساخته شده بود. فضای نخست که در سوی چپ خزینه بود فضایی مستطیل‌شکل است که تاقچه‌ای در ضلع جنوبی آن ساخته شده بود. در بخش شمالی این فضای معماری نیز آبراهه‌هایی برای گذر آب تعبیه شده بوده است. در انتهای این فضای معماری، فضایی ساخته شده بود که عمیق بود و آبراهه‌ای پیرامون آن ساخته شده بود و آب از سوراخی به این بخش درمی‌آمد که این بخش همانا چال‌حوض است.

سپاسگزاری

از دکتر شاهین آریامنش برای در اختیار قرار دادن اطلاعات کاوش سپاسگزاریم.

ترئینات ساخته شده بود و نیز هر یک از سکوها ۳ کفش‌کن دارد. یک اتاق نیز وجود دارد که آن نیز ۳ تاقچه دارد و نیز در بخش جنوب غربی آن یک سکوی نشیمن ساخته شده است. کف این اتاق با کف بخش میانی سربینه یکسان است. در میان بخش سربینه حوض هشت‌گوشی ساخته شده بود که در میان آن فواره‌ای جا گرفته است. درواقع مراجعه‌کنندگان در این بخش، کفش‌های خودشان را از پا کنده و آنها را در کفش‌کن که در زیر سکوی سربینه بود می‌گذاشتند و از آنجا خود را به میان‌در می‌رساندند. خزینه در بخش شمالی گرمابه قرار دارد. برای درآمدن به این بخش به‌احتمال از نردبانی کوتاه استفاده می‌شده است. خزینه، چهارگوش ساخته شده بود و در بخش شمالی آن فضای گردی ساخته شده بود که همانا تون گرمابه بود و از فضای زیرین آن گرمای حاصل از مواد سوختی به آنجا منتقل می‌شد و آب گرمابه گرم می‌شد. در دو سوی

کتاب‌نامه | Bibliography

- اقتداری، احمد. (۱۳۴۸). آثار شهرهای باستانی سواحل و جزایر خلیج فارس و دریای عمان، چاپ دوم، تهران. انجمن آثار و مفاخر فرهنگی و انتشارات روایت.
- Eghtedari, Ahmad. (1969). *Ancient cities on the coasts and islands of the Persian Gulf and the Sea of Oman*, 2nd edition, Tehran. Cultural Works and Honors Association and Revayat Publications.
- جلال‌پور، حسین. (۱۳۸۹). «آثار محمدخان دشتی و نسخه‌های خطی آنها»، فصلنامه پژوهشی تحقیقات زبان و ادب فارسی، دوره جدید شماره سوم، زمستان ۱۳۸۹، شماره پیاپی: ششم: ۴۱-۶۶.
- Jalalpour, Hossein. (2010). "Mohammad Khan Dashti's Works and Their Manuscripts", *Research Quarterly Journal of Persian Language and Literature Research*, No. 6: 41-66.
- فرهنگ جغرافیایی آبادی‌های کشور جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۶۸). کنگان-خورموج، تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- Geographical Culture of Settlements in the Islamic Republic of Iran*. (1989). Kangan-Khormoj, Tehran: Geographical Organization of the Armed Forces.

English

- Aryamanesh, S. (2024). "Obituary: Donald Scott Whitcomb", *Sinus Persicus*, 1(1), 5-5. <https://doi.org/10.22034/sp.2024.194205>
- Hozhabri, A., Kamali, S. H., & Norouzi, A. (2024). "Introducing Troglodytic Spaces in Bostanu; Sasanian Rock-Cut Tombs on the Edge of the Persian Gulf", *Sinus Persicus*, 1(1), 7-17. <https://doi.org/10.22034/sp.2024.194210>
- Rahbar, M. (2023a). "An Investigation of Parthi-

- an-Sasanian Stuccoes of Dastowā Shushtar, Khuzestān, Iran”, *Ancient Iranian studies*, 2(6), 57-75. <https://doi.org/10.22034/ais.2023.404142.1043>
- Rahbar, M. (2023b). “Achaemenid Sarcophagi of Hossein-Abad in Susa”, Iran. *Ancient Iranian studies*, 2(7), 33-41. <https://doi.org/10.22034/ais.2023.414980.1049>
- Rahbar, M. (2024). “Elymaean Tombs of Gelālak of Shushtar, Iran”, *Sinus Persicus*, 1(2), 79-98. <https://doi.org/10.22034/sp.2024.487715.1011>



© 2025 The Author(s). Published by Tissaphernes Archaeological Research Group, Tehran, Iran. [Open Access](#).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited, and is not altered, transformed, or built upon in any way. The ethical policy of Sinus Persicus is based on the Committee on Publication Ethics (COPE) guidelines and complies with International Committee of Sinus Persicus Editorial Board codes of conduct. Readers, authors, reviewers and editors should follow these ethical policies once working with Sinus Persicus. The ethical policy of Sinus Persicus is liable to determine which of the typical research papers or articles submitted to the journal should be published in the concerned issue. For information on this matter in publishing and ethical guidelines please visit www.publicationethics.org.